

1985 is er sprake van een vernieuwd criminaliteitsbeleid waarin meer dan voorheen wordt gemaakt in de aanpak van de steeds massaler wordende kleine criminaliteit en de professionele criminaliteit. Er is gekozen voor een primair preventieve aanpak van de lichtere vergrijpen via bestuurlijke maatregelen en voor een repressieve, justitiële aanpak van de zware delikten.

Volgens het beleidsplan Samenleving en Criminaliteit wordt door de centrale overheid een beroep gedaan op verschillende geledingen van de samenleving om hun medewerking te verlenen aan de preventie van kleine criminaliteit, daarmee middelen vrijmakend voor een effectievere bestrijding van zware criminaliteit. Verder hiervan is in de jaren tussen 1984 en 1990 een groot aantal experimenten uitgevoerd, waaruit in de loop van 1990 een aangepast regeringsstandpunt ten aanzien van criminaliteitsbestrijding dient voort te vloeien.

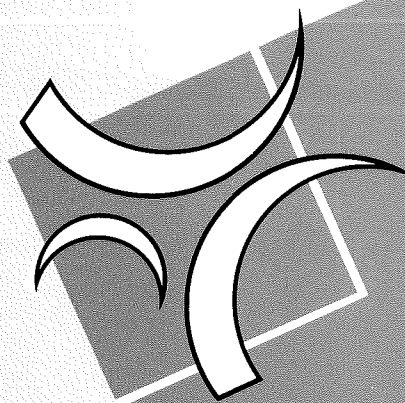
De Nederlandse Vereniging voor Kriminologie organiseerde in maart 1990 een congres waarin de ervaringen welke op vele plaatsen in Nederland zijn opgedaan met deze aanpak werden uiteengezet en een afgeronde benadering.

De bundel, welke het NVK-congres begeleidt, doet een dertigtal gerenommeerde auteurs en beleidsmakers verslag van hun ideeën, ervaringen en verwachtingen. Zij komen hiermee bij aan de kritische evaluatie van een beleid dat nog jaren de kern zal zijn van de criminaliteitsbestrijding in Nederland.

Kleine criminaliteit en overheidsbeleid

Kleine criminaliteit en overheidsbeleid

M.A. Zwanenburg
A.M.G. Smit
Red.

Kleine criminaliteit en (stede)bouwkundig ontwerp

1. Een terugblik

De laatste decennia is het besef gegroeid, dat ook de inrichting van de gebouwde omgeving een belangrijke rol speelt ter verklaring, waarom op bepaalde plaatsen zoveel meer delikten plaatsvinden dan elders. De idee dat de gebouwde omgeving van invloed is op de veiligheid in (semi)openbare ruimten gaat tot ver terug in de geschiedenis. In zijn uitspraken over de ideale stad wijst Plato al op de noodzaak van ruime en overzichtelijke straten om de adel te beschermen. Voor het 'lagere volk' worden dicht opeen gepakte huizen langs smalle, donkere straten goed genoeg gevonden. In de Middeleeuwen hanteren Nederlandse stedenbouwers stadswallen en bewaakte stadspoorten als middel om de burgers te beschermen tegen dieven, struikrovers en aanvallen van buiten. Op gebouwniveau moeten dikke muren en kleine ramen zorgen voor de nodige bescherming. Nog weer later dringt het besef door, dat een goede openbare verlichting eveneens een positief effect kan hebben op de openbare veiligheid. De meer systematische studie van de relatie tussen ruimtelijke omgevingskenmerken en sociale veiligheid is pas van betrekkelijk recente datum. In het begin van de ontwikkeling van de criminologie als wetenschap wordt het accent veeleer gelegd op dadergerichte theorieën. Voor zover er al een verband wordt gelegd tussen criminaliteit en omgeving, ligt de nadruk vooral op sociaal-economische variabelen. De studies van Quetelet (Frankrijk) en Guerry (België) midden vorige eeuw zijn bekende voorbeelden van onderzoek naar de regionale spreiding van verschillende typen criminaliteit in relatie tot gebiedskenmerken zoals het gemiddelde inkomen, opleidingsniveau en dichtheid. In Nederland is Bonger een belangrijke vertegenwoordiger van de 'milieurichting'. In de twintiger jaren van deze eeuw wordt door vertegenwoordigers van de Chicagoschool nadrukkelijk ook aandacht gevraagd voor de fysieke omgeving. Het valt hen op, dat omgevingen waarin (jeugd)delinquenten opgroeien veelal gekenmerkt worden door slechte huisvesting en een gebrek aan voorzieningen. Pas in de vijftiger en zestiger jaren wordt in navolging van de Chicagoschool ook in Nederland het belang van adequate huisvesting en goede sociaal-culturele voorzieningen meer en meer onderkend. Een bekende studie in dit verband is het onderzoek van Buikhuisen (1969) naar de invloed van buurtsanering op criminaliteit. In de inmiddels tot de 'klassieken' behorende studie van Jane Jacobs (1961) naar *'The Death and Life of Great American Cities'* verschuift de aandacht van de omgeving waarin *daders* wonen naar de omgeving waarin *delikten* plaatsvinden. Tien jaar later wordt hierop voortgeborduurd in de boeken van Ray Jeffery (1971), Oscar Newman (1972, 1973) en

daaruit voortvloeiende CPTED-programma's ook wel aangeduid met de 'situationele benadering'. Het echtpaar Paul en Patricia Brantingham spreekt enkele jaren later zelfs van *'Environmental Criminology'* (1981). De criminologie heeft er dan opnieuw een specialisatie bij!

2. De ruimtelijke component in het overheidsbeleid

De politieke belangstelling voor de relatie gebouwde omgeving en sociale veiligheid is van nog recentere datum. Het protest van diverse vrouwenorganisaties resulteert in 1981 in een motie in de Tweede Kamer. Als vervolg hierop publiceert de regering de nota 'Sexueel Geweld' (1984). Hierin verschijnt voor het eerst een aanbeveling over ruimtelijke maatregelen als preventief middel tegen sexueel geweld buitenshuis. In deze periode wordt in de Tweede Kamer eveneens expliciet gevraagd om ruimtelijke maatregelen ter voorkoming van sexueel geweld. Het ministerie van VROM verbreidt deze vraag naar sociale veiligheid voor iedereen. In 1985 verschijnt het Beleidsplan Samenleving en Kleine Criminaliteit. Hierin worden ruimtelijke maatregelen ter bevordering van de openbare veiligheid officieel tot overheidsbeleid verklaard. Een van de doelstellingen uit het daarop volgende Actieplan (1986) luidt als volgt:

"het qua planologische en bouwtechnische kenmerken zodanig inrichten van de bebouwde omgeving, dat hierdoor enerzijds de uitoefening van toezicht op vooral jongeren niet onnodig wordt bemoeilijkt en anderzijds het plegen van diefstallen e.d. niet onnodig gemakkelijk wordt gemaakt".

Om lokale overheden te stimuleren een samenhangend beleid tegen kleine criminaliteit te ontwikkelen en praktijkexperimenten op te zetten, stelt de Rijksoverheid in 1986 een Stuurgroep Bestuurlijke Preventie van Criminaliteit in. Ruimtelijke inrichting is een van de drie hoofdvelden waarop deze experimenten zich richten. Van alle Nederlandse gemeenten heeft thans ca. 25% een beleidsnota opgesteld of in voorbereiding over preventie van criminaliteit, waarin naast dadergerichte maatregelen veelal ook omgevingsgerichte maatregelen worden voorgesteld (Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 1988). Van de gemeenten met meer dan 50000 inwoners beschikt zelfs 58% over een dergelijke nota. In de rest van dit artikel zullen we ons concentreren op één van de (mede) door de stuurgroep gefinancierde projecten: de ontwikkeling van een checklist voor het toetsen van (stede)bouwkundige plannen op sociale veiligheid.

3. Onderzoek in Nederland

Begin jaren zeventig ontspint zich een heftige polemiek tussen twee bekende Nederlandse criminologen. Aan de ene kant staat Peter Hoefnagels. Hij adviseert de advocaat van enkele jeugdige vandalen uit het Rotterdamse Omtoord ontslag van rechtsvervolgning te bepleiten wegens 'architectonische en stedenbouwkundige ontoerekeningsvatbaarheid'. Volgens Hoefnagels is het toegenomen jeugdvandalisme overduidelijk het gevolg van 'vervreemdingsbouw' in de vorm van blokken woningwetwoningen, flats, uniforme rijen doorzonwoningen en geïsoleerde bungalowbouw. Aan de

4. Een eenvoudig conceptueel model

```

graph TD
    Dader[dader] --- Dr1(( ))
    Dr1 --- Fysieke[fysieke drempel]
    Dr1 --- Psychologische[psychologische drempel]
    Dr1 --- T1(( ))
    T1 --- Toegankelijk[toegankelijkheid]
    T1 --- Vlucht[vluchtwegen]
    T1 --- Doelwit[doelwit]
    T1 --- T2(( ))
    T2 --- Sociale[sociale ogen]
    T2 --- Zicht[zicht/overzicht]
    T2 --- Betrokken[betrokkenheid]
    T2 --- AttrEnv[attractiviteit van de omgeving]
    Doelwit --- Attractiviteit[attractiviteit]
    Attractiviteit --- Kwetsbaar[kwetsbaarheid]
  
```

In het model wordt de gebouwde omgeving vooral gezien als mogelijke barriere tussen (potentiële) dader en (potentieel) slachtoffer, een persoon of een objekt. Het model bevat zowel ingrediënten van de Defensible Space theorie van Oscar Newman uit 1972 (zichtbaarheid, betrokkenheid) als van de Opportunity theorie van o.a. de Brantinghams uit 1981 (toegankelijkheid/vluchtwegen). Bij elk van de variabelen spelen ontwerpkeuzes een belangrijke rol.

In veel gevallen is een redelijke inschatting te maken van de plekken, waar potentiële daders te verwachten zijn. Zo wordt vandalisme vooral gepleegd door jongeren. Het is daarom belangrijk dat de politie deze plekken goed in de gaten houdt.

Bereikbaarheid en toegankelijkheid zijn belangrijke voorwaarden om formele en informele surveillance te kunnen uitoefenen. Voorts is het belangrijk dat potentiële slachtoffers in geval van nood snel kunnen vluchten. Van de andere kant verlaagt een gemakkelijke toegankelijkheid van gebouwen en buitenruimten de drempel voor potentiële daders, terwijl vluchtwegen de pakkans verkleinen en het risico op een delikt doen toenemen. Belangrijke indicatoren bij het toetsen van plannen op sociale veiligheid zijn het aantal toegangen en vluchtwegen, de bereikbaarheid en toegankelijkheid hiervan (wel/niet afgesloten, kwaliteit van hang- en sluiting).

e. *Attractiviteit van de omgeving.*

Attractieve gebouwen en buitenruimten kunnen een positief effect hebben op het voorkomen van vandalisme en onveiligheidsgevoelens. Een aantrekkelijke en goed verzorgde omgeving straalt zorg en betrokkenheid uit en geeft signalen af in de zin van 'hier kun je niet zomaar je gang gaan' (vgl. punt d). Muren vol graffiti en andere sporen van vandalisme wekken daarentegen een sfeer op van normloosheid en worden al gauw in verband gebracht met ernstiger vormen van criminaliteit. Dit roept gemakkelijk gevoelens van onveiligheid op. Aandachtspunten zijn o.a. de schaal van de bebouwing, complexiteit en variatie, kleur- en materiaalgebruik, vermijden van overlast door stank of lawaai en zorgvuldig onderhoud en beheer.

f. *Kwetsbaarheid van materiaalgebruik en detaillering.*

Een belangrijk aspect bij het instandhouden van een aantrekkelijke omgeving is het vermijden van kwetsbare materialen of een onhandige detaillering. Daarmee wordt voorkomen, dat een element alleen al door normaal gebruik gemakkelijk kapot gaat. Praktijkervaring wijst uit, dat wanneer een object eenmaal beschadigd is, dit gemakkelijk uitnodigt tot verder vernielen. Het is dus ook belangrijk om bij de detaillering rekening te houden met een gemakkelijke repareerbaarheid of vervangbaarheid.

g. *Aantrekkelijkheid van het doelwit*

De aantrekkelijkheid van een potentieel slachtoffer is van grote invloed op de kans op een delikt. Soms is het mogelijk de aantrekkelijkheid en daarmee de kwetsbaarheid van een object te verminderen. Een voorbeeld is het vervangen van geldautomaten door apparatuur welke op een magneetstrip werkt. Of het bewaren van kostbare juwelen in een kluis op de bank.

5. Checklist sociale veiligheid

Om het mogelijk te maken een ontwerp of bestaande situatie systematisch en zo volledig mogelijk door te lichten op kwetsbaarheid voor kleine criminaliteit, zijn de genoemde factoren door het OSPA 'vertaald' in een serie vragen (Van der Voordt en Van wegen, 1986). Door zichzelf als ontwerper of plantoetsers te verplichten deze vragen na te lopen tijdens het planvormingsproces, kan voorkomen worden dat zaken over het hoofd worden gezien. De vragenlijst is opgesteld in de vorm van een checklist. De aandachtspunten zijn geordend naar schaalniveau (stedebouwkundig planniveau, woonomgeving, woning/woonblok) en specifieke objecten (scholen, parkeergarages, routes voor het langzame verkeer en groenvoorzieningen). Vragen onder het kopje 'aanwezigheid van mensen' op het schaalniveau van het stedebouwkundig plan zijn bijvoorbeeld:

- Is er sprake van voldoende verscheidenheid in functies?
- Zijn er plekken waar 's avonds weinig mensen komen?
- Is er aandacht besteed aan alternatieve routes, die mensen de mogelijkheid geven op alle tijden een veilige route te volgen (b.v. overdag door recreatief groen, 's avonds langs woningen)?

6. Toetsing van de checklist

In eerste instantie is gekozen voor een interim-checklist. Onderzoek en praktijkervaringen moeten uitwijzen in hoeverre de checklist ook daadwerkelijk bruikbaar is. Omdat de Gemeentepolitie van 's Gravenhage en de Dienst Stadsontwikkeling/Grondzaken van deze gemeente de checklist willen gebruiken om bouwplannen in een vroeg stadium te kunnen doorlichten op sociale veiligheid, is deze praktijktoetsing door hen aangemeld als project bij de Stuurgroep Bestuurlijke Preventie van Criminaliteit. De toegekende subsidie maakte het mogelijk, nog in hetzelfde jaar dat de interim-checklist gereed kwam met de toetsing te starten. Het veldonderzoek heeft plaatsgevonden in vier Haagse woonbuurten (Van der Voordt en Van Wegen, 1988). De vier lokaties zijn geselecteerd op differentiatie in (stede-)bouwkundige kenmerken en overeenkomst in sociale kenmerken. Gekozen is voor twee lokaties in de vooroorlogse wijk Transvaal (complex Bloemfonteinstraat en complex Stellenboschstraat) en twee lokaties in de naoorlogse wijk Bouwlust (complex Veldzicht en complex De Stede).

De Stede, is een voorbeeld van een 60er jaren wijk met wonen boven winkels. De Stede bevat zowel het wijkwinkencentrum als een hoogbouwflat met 84 galerijwoningen (13 bouwlagen) en 30 galerijflats (3 bouwlagen op een onderbouw van winkels). Langs de randen zijn 116 portiekwoningen gesitueerd.

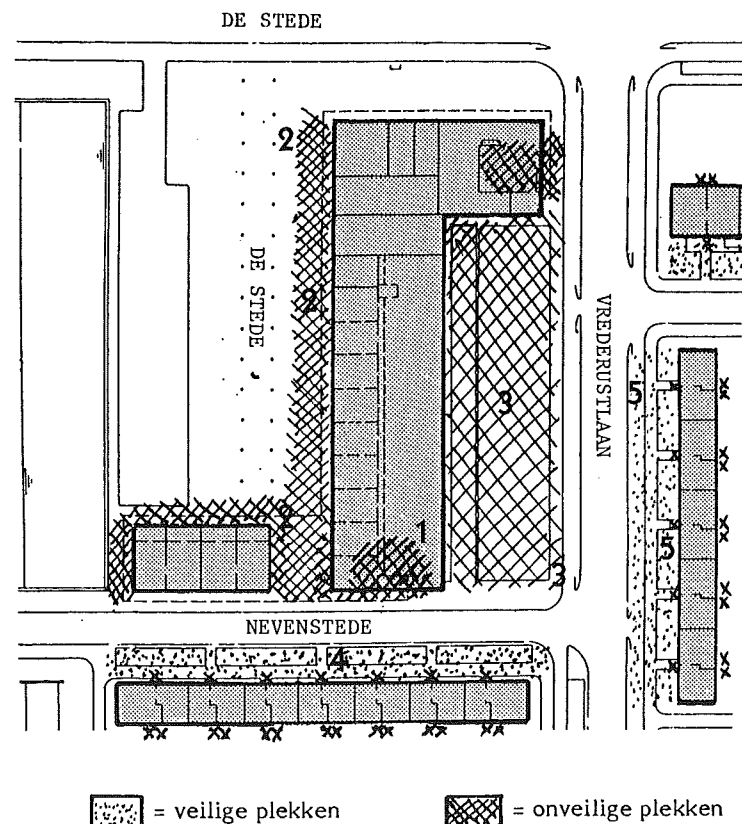
In elk van de vier onderzochte lokaties zijn de volgende onderzoeksactiviteiten uitgevoerd:

- Op basis van de criteria uit de checklist is vastgesteld welke plekken uit oogpunt van sociale veiligheid naar verwachting extra kwetsbaar zijn. Ten tijde van de toetsing is nog uitgegaan van zes i.p.v. acht criteria. Aanwezigheid van daders en aanwezigheid van sociale ogen vielen aanvankelijk onder één criterium ('aanwezigheid van mensen'). Het criterium 'aantrekkelijkheid van het slachtoffer' is in eerste instantie buiten beschouwing gebleven.
- Vervolgens is vastgesteld waar daadwerkelijke criminaliteit plaatsvindt, op basis van politiecijfers, gesprekken met direct betrokkenen, een enquête onder de bewoners en eigen observaties.
- Voorts zijn de plekken vastgesteld waar mensen zich daadwerkelijk onveilig voelen, op basis van een enquête onder bewoners en gesprekken met zogenaamde sleutelpersonen.
- Tenslotte zijn de onder a en b en c genoemde plekken vergeleken op overeenkomsten en verschillen.

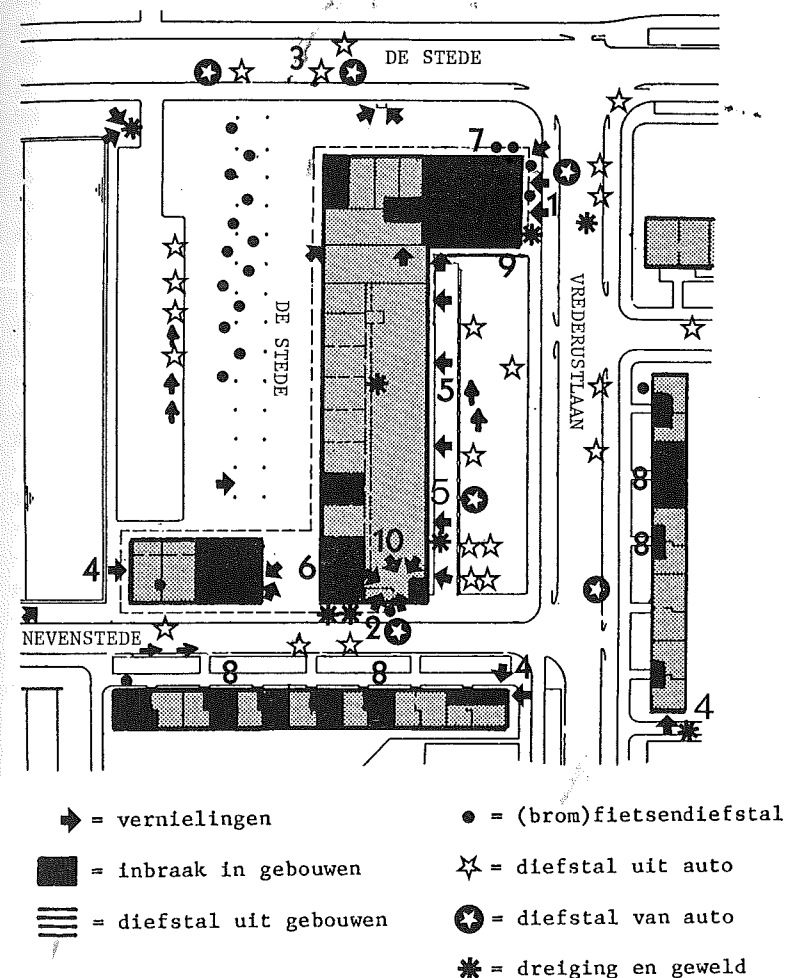
De genoemde criteria met bijbehorende indicatoren vormen tezamen de operationalisatie van de variabele 'gebouwde omgeving', de onafhankelijke variabele in dit onderzoek. Verondersteld wordt dat de aanwezigheid van mensen, betrokkenheid van bewoners en passanten bij de omgeving, zichtbaarheid en overzichtelijkheid van het openbare buitengebied, een attractief ontwerp en het vermijden van vandalismegevoelige elementen en materialen allen positief bijdragen aan de sociale veiligheid. Ten aanzien van het criterium toegankelijkheid/vluchtwegen wordt verondersteld dat

Ten aanzien van de variabele 'sociale veiligheid' (de afhankelijke variabele in dit onderzoek) zijn alleen die delicten in het onderzoek betrokken waarvan verondersteld werd dat deze worden beïnvloed door de ruimtelijke structuur. Dit betekent dat het hier primair gaat om overtredingen en delicten die zich in (semi-)openbare ruimten afspelen, te weten: vernielingen, inbraken, diefstal van (brom)fietsen, diefstal uit/van auto's en openbare geweldpleging, waaronder seksueel geweld.

Afbeelding 3 geeft een beeld van de verwachte en daadwerkelijke veilige en onveilige plekken in lokatie De Stede.

van de galerijwoningen (1) scoort zeer negatief door de geringe betrokkenheid, de matige zichtbaarheid, de aanwezigheid van kwetsbare elementen en een geringe attractiviteit van de ruimte. Het Zuidplein (2) scoort met name onder de luifels negatief vanwege de slechte betrokkenheid, de slechte zichtbaarheid en de geringe aanwezigheid van mensen. Het parkeerterrein achter de supermarkt (3) heeft drie negatieve indicaties. Hier gaat het om afwezigheid van mensen, onvoldoende betrokkenheid en het niet attractief overkomen van deze ruimte. Een positieve totaalscore is toegekend aan de gebieden langs de woonhuizen in Nevenstede (4) en Vrederustlaan (5).

Afb. 4: Totaalkaart daadwerkelijke pleegplaatsen in De Stede

De ruimtelijke spreiding van delikten geeft voor De Stede het volgende

ontgelden, zoals een telefooncel, eenabri, een beeldje, de politiepost en de winkels. Lichte vormen van graffiti zijn verder aangetroffen op enkele kopse kanten van de woonbebouwing (4) en op de achtergevel van de supermarkt (5). In verhouding tot woninginbraken vinden in lokatie De Stede veel inbraken plaats in winkels (6/7). In privé kelderboxen (8) vonden in totaal vijftien inbraken plaats. Zeven keer is in een gemeenschappelijke bergruimte ingebroken, waarvan zes keer in de hoogbouw (9) en één keer in het blok galerijwoningen (10). In totaal is in de onderzoeksperiode 14 keer in een woning ingebroken, waarvan 5x in de hoogbouw. De onveiligheidsgevoelens concentreren zich vooral op plekken met dichtgetimmerde panden en leegstaande winkels. En ook op het Zuidplein, dat er 's avonds leeg en verlaten bij ligt.

Voor de andere 3 lokaties zijn vergelijkbare kwetsbaarheidskaarten en spreidingsplaatjes vastgesteld. De zgn. kleine criminaliteit blijkt in elk van de vier onderzochte lokaties op vrij grote schaal voor te komen. In de spreidingskaartjes zijn duidelijke concentratiepunten terug te vinden. Deze stemmen voor een deel overeen met de vooraf uitgesproken verwachtingen op basis van de checklist. Toch zijn er ook duidelijke discrepanties waargenomen.

De overeenkomst is het sterkst voor het delikt *vernielingen*. Concentratiepunten zijn vooral te vinden op plekken waar veel jongeren komen en bij entrees van grote woongebouwen met veel woningen per entree. Abri's en telefooncellen moeten het eveneens vaak ontgelden.

In vergelijking met vandalisme is de samenhang tussen het spreidingspatroon van verwachte en daadwerkelijke *inbraken in gebouwen* duidelijk zwakker. Toch zijn ook hier duidelijke concentratiepunten aan te wijzen. Er wordt met name veel ingebroken in vrijstaande bergingen op semi-openbaar terrein, in kelderboxen van portiekwoningen, hoekpanden, woongebouwen met slecht hang- en sluitwerk en winkels en bedrijfspanden 'waar wat te halen is'. Begane grondwoningen van blokken portiekwoningen, omringd door openbaar groen, blijken eveneens extra kwetsbaar. Hier verschaft de dader zich gemakkelijk toegang via het balkon aan de achterzijde. In vergelijking tot de drie andere lokaties wordt in complex Bloemfonteinstraat relatief veel ingebroken. Behalve als gevolg van de lokatie in een stadsvernieuwingswijk lijkt de kwetsbaarheid van dit complex verklaard te kunnen worden uit het grote aantal toegangen en vluchtwegen. Het complex telt niet minder dan 6 trappenhuizen voor 43 bovenwoningen, die allen onderling verbonden zijn door een galerij op het binnenterrein. Ondanks de veronderstelde preventieve werking van kleinschaligheid, blijkt in de eengezinswoningen van complex Veldzicht relatief vaak te worden ingebroken. Het betreft hier stroken eengezinswoningen, omringd door openbaar groen. Kennelijk wegen de negatieve invloedsfactoren (gemakkelijke toegankelijkheid en vluchtwegen via de achtertuinen, matige tot slechte verlichting) hier zwaarder dan de positieve invloed van een grote mate van betrokkenheid bij de woonomgeving. Omgekeerd blijkt in de onderzochte galerijwoningen en de torenflat van De Stede opvallend weinig te worden ingebroken. Voor zover hiervan sprake is, gaat het veelal om inbraken uit de gemeenschappelijke berging. Ter verklaring kan worden gewezen op het positieve effect van het afsluiten van de entreehal, de aanwezigheid van een huismeester en goed onderhoud. Van fysieke en sociale drempels

Beschikbaarheid en aantrekkelijkheid van het object lijken hier de belangrijkste invloedsfactoren. Zo worden fietsen vooral gestolen op plekken, waar veel fietsen worden gestald (b.v. in winkelcentrum De Stede). Omgekeerd blijken in woonbuurten, waar bewoners over een privé berging op privé terrein beschikken, opvallend weinig fietsen te worden gestolen.

Vergelijking van de verwachte en daadwerkelijke spreiding van *bedreiging en geweld* is niet goed mogelijk. Per lokatie is het aantal delikten vrij beperkt, terwijl in verschillende gevallen onvoldoende informatie beschikbaar is omtrent de exakte pleegplaats. Alleen tasjesroof en zakkenrollerij komt veel voor, met name op de markt. De grote drukte, die zowel veel potentiële daders als slachtoffers met zich meebrengt, alsmede de anonimiteit van de massa, zijn hier duidelijk risikoverhogende factoren.

Ten aanzien van het aspect *onveiligheidsbeleving* tenslotte, is een duidelijke overeenkomst naar voren gekomen tussen de plekken waar mensen zich onveilig voelen en de verwachtingen hierover conform de checklist. Vooral stille, donkere plekken die slecht zichtbaar zijn vanuit de woonomgeving, worden door velen als onveilig ervaren. Maar ook plekken waar zich ongewenste personen ophouden worden veel genoemd. Wat tevens meespeelt is de mate van keuzevrijheid. Donkere, geïsoleerd gelegen fiets- en voetgangersroutes waarvoor geen alternatieven beschikbaar zijn, versterken het gevoel van onbehagen. Naast specifieke plekken ervaren vooral de bewoners van Transvaal veelal 'de hele buurt' als onveilig. Sociale omgevingsfactoren blijken hier dermate dominerend, dat een eventuele differentiatie op grond van ruimtelijk-bouwkundige omgevingsfactoren als het ware uit het beeld wordt weggedrukt.

8. Naar een meer definitieve checklist

Uit de toetsing van de checklist zijn belangrijke lessen te trekken voor verbetering. Het is vooral belangrijk nadrukkelijker onderscheid te maken naar type delikt. Wat preventief werkt ten aanzien van inbraken hoeft immers niet automatisch ook tot een reductie in onveiligheidsgevoelens te leiden. Voorts zou meer rekening gehouden moeten worden met verschillen in gewicht van de criteria ten opzichte van elkaar. Tenslotte is uitbreiding gewenst met praktijkvoorbeelden van geslaagde en minder geslaagde ontwerp oplossingen. Eind 1989 zijn we gestart met een herziening van de checklist. Getracht zal worden de criteria verder uit te werken in termen van doelen, afgeleide doelstellingen en ontwerpmethoden. Daarmee kan een scherper onderscheid naar voren komen tussen ruimtelijk-bouwkundige factoren en sociale factoren en krijgt de checklist (meer) het karakter van een ontwerp handleiding.

9. Beleidsimplicaties

Het onderzoek ter toetsing van de interim-checklist heeft opnieuw aangetoond, dat een zorgvuldige inrichting van de gebouwde omgeving kan bijdragen tot meer sociale veiligheid. Voor de rijksoverheid en gemeentelijke

initieën en financieren van praktijkexperimenten is een goed voorbeeld van de wijze, waarop de overheid een stimulerende rol kan spelen bij het bevorderen van sociale veiligheid. De vraag of en hoe een en ander vertaald zou moeten worden in regelgeving, laat zich minder gemakkelijk beantwoorden. Van verschillende kanten is gepleit om, in navolging van brandveiligheid en constructieve veiligheid, ook ten aanzien van de sociale veiligheid regels op te nemen in het Bouwbesluit. In het Ontwerp-Bouwbesluit is inmiddels opgenomen, dat entrees van meergezinswoongebouwen voor niet-bewoners afgesloten dienen te zijn. Haarlem heeft als een van de eerste gemeenten de NEN-normen voor inbraakveiligheid van gebouwen in de gemeentelijke bouwverordening opgenomen. Het gaat hier om de normen NEN 5088 (Bouwtechnische beveiliging van woningen - Toepassing van hang- en sluitwerk) en NEN 5089 (Inbraakwerend hang- en sluitwerk - Eisen en beproevingsmethoden). Dit biedt de beste waarborg dat de noodzakelijke voorzieningen vroegtijdig worden aangebracht. Toch lijkt enige terughoudendheid in regelgeving op zijn plaats. Of een ontwerp gevoelig is voor (kleine) criminaliteit hangt immers niet alleen af van de kenmerken van het ontwerp, maar ook van waar het komt te liggen en wie er gebruik van zal maken. Een blokje portiekwoningen in een stadsvernieuwingsgebied in Amsterdam wordt anders gebruikt dan een vergelijkbaar blokje aan de rand van een rustige plattelandsgemeente. Een bejaardenflat is qua sfeer en gebruik totaal anders dan een flat waar ook grote gezinnen met kleine kinderen (moeten) wonen. Bovendien moet bedacht worden, dat elk ontwerp een compromis is tussen vele, vaak tegenstrijdige eisen. De gemeentelijke verplichting in Amsterdam om in stadsvernieuwingsgebieden alleen nog maar gesloten bouwblokken toe te passen, gaat m.i. dan ook te ver (Amsterdamse Raad voor de Stedebouw, 1988). De beste stelregel lijkt te zijn om vooral die aspecten in regelgeving op te nemen, die universeel geldig zijn. De NEN-normen zijn hier een goed voorbeeld van, te meer daar hierin een differentiatie naar inbraakrisiko is opgenomen. Situatie-afhankelijke aspecten dienen bij voorkeur meer op informerende dan op normerende wijze in het bouwproces te worden ingevoerd. Hopelijk kan de 'definitieve' checklist annex ontwerphandleiding daartoe een bruikbaar hulpmiddel zijn.

Literatuur

- Amsterdamse Raad voor de Stedebouw (1988), Bouwblok op slot. Amsterdam.
- Andel, H.G. van (1984), Slachtofferschap in de woonbuurt. WODC, 's-Gravenhage.
- Brantingham, P.J. en P.L. Brantingham (eds) (1981), *Environmental Criminology*. Sage Publications, London.
- Buikhuisen, W., e.a. (1969), Buurt, sanering en criminaliteit. *Nederlands Tijdschrift voor Criminologie*, pp. 151-161.
- Coenen, M. (1989), Hoogbouw en sociale veiligheid in Capelle aan den IJssel. Delftse Universitaire Pers, Delft.
- Dans, A. e.a. (1987), De engste staat van 't laand. LU Wageningen.
- Delft, L. van en H. van der Ven (1989), Uitzicht op de overkant. Een sociaal veiliger woonomgeving kavel 6. RIW/TU Delft.
- Dijk, B. van en P. van Soomeren (1981), Stedebouw en vandalisme. *Stedebouw en Volkshuisvesting* (62) no. 4, pp. 167-175.
- Dijk, C. van, e.a. (1985), Vandalisme in grootschalige wooncomplexen. *Stedebouw en Volkshuisvesting* (66), no. 3, pp. 89-99.
- Jacobs, J. (1961), *The death and life of great American cities*. Vintage Books, New York.

- voor Sociale Geografie, Universiteit van Amsterdam.
- Newman, O. (1972), *Defensible space. Crime prevention through urban design*. Macmillan Company, New York.
- Newman, O. (1973), *Design guidelines for creating defensible space*. Government Printing Office, Washington D.C.
- Repetto, T.A. (1974), *Residential Crime*. Ballinger Publishing Co., Cambridge/ Massachusetts.
- Savornin Lohman, P.M. de, e.a. (1986), *Gebouwde omgeving en criminaliteit*. Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, 's-Gravenhage.
- Selm, E. van, e.a. (1985), *Eng op straat*. Landbouw Universiteit Wageningen.
- Starmans, I.H.J., e.a. (1988), *Bouwen en wonen in een voormalig havengebied*. Delftse Universitaire Pers, Delft.
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten (1988), *Gemeenten en veelvoorkomende criminaliteit*. 's-Gravenhage.
- Voordt, D.J.M. van der, en H.B.R. van Wegen (1986), *Ruimtelijke structuur en kleine criminaliteit. Checklist van aandachtspunten bij de beoordeling van (stede-)bouwkundige plannen*. Delftse Universitaire Pers, Delft.
- Voordt, D.J.M. van der, en H.B.R. van Wegen (1979), *Feelings of anxiety and environmental design*. Delft Progress Report no.4, pp 234-251, Delft University Press.
- Toetsing van de interim-checklist gebouwde omgeving en sociale veiligheid. Delftse Universitaire Pers, Delft.